



محمد جواد آستانای  
نژادشمار مطالبات فرهنگی

یکی از کنش های برجسته اجتماعی که ریشه‌ای ژرف در سنت داشته و باوجود دگرگونی‌های فراوان نظام زیستی انسان، تبارمندی و پویایی خویش را حفظ کرده، پنداره «نذر» است. نکته اینجاست که نذر مفهومی نوپدید نبوده و همواره در دایره معنایی مفهوم «خیر» و «خیر عمومی» وجود داشته است، اگرچه به‌مرور و با استواری و ساختارمند شدن باورهای دینی، پدیده «نذر» نیز ساخت یافته و حتی به‌نظام حقوقی وارد شده است. آنچه نباید فراموش کرد توجه

به این مسئله است که «نذر» هرگز یک پدیده حکومتی و دستوری نبوده است و جدای از بنیادهای معنایی و معنوی استوار به کنش‌های مردمی است. با توجه به گستردگی و تکثر فرهنگی جهان، پدیده نذر نیز چه در دامنه موضوعی، چه چارچوب عمل، گوناگونی بسیار گسترده‌ای دارد و همین توانایی، زمینه‌پویایی آن را حفظ کرده است. باتوجه‌به‌دیرینگی‌و‌پایداری‌این‌پدیده،با‌افسوس کمترین میزان مطالعات حوزه‌علوم انسانی در ایران به‌نذر اختصاص داشته است. از این روی هرگز فرصت بهره بردن از ظرفیت مردمی از آن در پهنه‌های مهمی چون نظام‌سازی اجتماعی و تمدن‌سازی فراهم نیامده است. اتفاقاً در جهان مدرن به دلیل چیرگی نگاه‌های فن سالارانه و دور شدن انسان از ارزش‌های معنوی و بنیادین و سرشتین او و تقویت انگیزه‌های سودمحورانه «نذر» از اندک پدیده‌هایی است که همچنان قدرت اصلاح این رویکرد و حرکت جامعه‌به‌سوی خیر عمومی را دارد.

در وضعیت امروز ما، گاه برخی اظهارنظرها درباره مسائلی که سویه‌های پیچیده‌ای داشته، طرح می‌گردد که مایه‌نازاحتی یا واکنش‌های همگانی جامعه می‌شود. حقیقت این است که بسیاری از این طرح نظرها بیشتر برآمده از ناآگاهی، موضع‌گیری‌های سیاسی و البته هیجانات مناسبتی و لحظه‌ای است و به معنای دشمنی بنیادین نیست. اظهارنظر یک فوتبالیست سرشناس درباره پدیده «نذر» که موجب واکنش‌های تندى نیز شد، از این سنخ است. بهتر آن است که به‌جای تقابل و تندخویی در زمان طرح این دیدگاه‌ها که عموماً بنیاد منطقی و بخردانه درستی نیز ندارند به آگاهی بخشی ایشان پرداخت تا از دوقطبی شدن جامعه جلوگیری کرد.

«نذر» از جمله کنش‌های بسیار بارز نشی است که به هیچ عنوان در جنبه مادی محدود نمی‌شود و ابعاد و سویه‌های گوناگونی دارد. گونه‌شناسی پدیده نذر در درازنای تاریخ به‌خوبی نشان می‌دهد که شیوه‌های گوناگون نذر که بسیاری از آن‌ها اساساً جنبه مادی ندارند به بخشی از زندگی مردم بدل شده‌اند. پس نمی‌توان طرح الگوهای جایگزین را برای نذر در حالتی که تنها جنبه مادی دارد منطقی دانست. در واقع آن فوتبالیست به دلیل دریافت ناقص خویش از پدیده نذر و کاستن آن به یک پدیده صرفاً مادی، به خیال خود الگویی کارتر را پیشنهاد داده است. در حالی که نذر نه یک پدیده مالی، بلکه شیوه‌ای برای تقویت روحیه تعاون اجتماعی است که به‌پایاری تعریف‌انواع کنش‌های اجتماعی زمینه‌پویایی جامعه را فراهم می‌آورد.

مرورى بر این پدیده مشخص می‌کند که همواره نذر هادر هر ترازى، با یک منسک مشخص همراه شده‌اند که خود این آیین به‌تقویت ارتباطات اجتماعی و نهادینه‌شدن ارزش‌های نهفته در باور پیشینی نذر منجر خواهد شد. آشکار است که شیوه و روش‌های نذر، همسو با تحولات مناسکی هماهنگ با شرایط معاصر و تغییرات مخاطب دگرگون خواهد شد. با این توضیح یکی از کارکردهای بنیادین نذر امر برجسته شبکه‌سازی و سرانجام تقویت سرمایه اجتماعی و به‌تبع آن دیگر سرمایه‌های سیاسی و اقتصادی خواهد بود. همچنین زمانی که نذر جنبه دینی گرفته و بر بنیاد باور دینی عمل کند نتایج مهمی چون تقویت باور و ایمان، تحمل‌پذیری رنج و سختی، خداجویی (آن هم در جهان مدرن) و در نهایت امیدآفرینی را به بار خواهد آورد. بر این بنیاد اتفاقاً پدیده «نذر» نیاز جامعه معاصر و از عوامل اصلاح آن خواهد بود. نکته آخر اینکه منتقدان ناآگاه اتفاقاً به‌تصور خویش نقدی عقلایی به چنین پدیده‌ها یا روش بروز آن‌ها وارد می‌کنند. این در حالی است که «نذر» تنها یک کنش عقلانی نیست، بلکه مجموعه‌ای از کنش‌ها یا فعالاتی، ارزشی، ایمانی و فرهنگی در کنار یکدیگر آن را شکل داده‌اند. سخن آخر آنکه نمی‌توان با عقل خود بنیاد انسانی و مادی چنین پدیده‌هایی را زیر سؤال برد و به خیال خود راهکار ارائه کرد.

## زین‌قیدار

علیرضا حیدری |مدرس ویراستاری

##### ● برهه‌یابر چه؟

گاهی برای نوشتن واژه‌هایی که چندنویسه (حرف) دارند به اشتباه می‌افتمیم که یکی از آن‌ها «بره» است. بُره ریشه‌ای عربی دارد، به معنای دوره‌ای از زمان، البته در فارسی به روزگار و زمان طولانی هم معنا شده است.

اما بُرخه «شتر ماده نجیب و بُرخه به معنی باز است.

پس «بره» بنویسیم:

بره‌ای از شب گذشته بود؛ یعنی پاسی از شب گذشته بود.

مردم می‌توانند در برهه‌ای از زمان اشتباه کنند.

(ایران و تنهایی اش، محمدعلی ندوشن)

#زین-قندپارسی

# حکیمی؛ تلفیق روشن فکری و دین‌داری

نکوداشت نخستین سالگرد درگذشت علامه محمدرضا حکیمی برگزار شد



عکس: مجیدی چیاگوری

مطالعاتی داشته‌اند بیشتر و عمیق‌تر شده است. رکنی در ادامه صحبت‌هایش از ویژگی‌های اخلاقی علامه حکیمی چنین سخن گفت: «علامه حکیمی به معنای واقعی کلمه زاهد بود و زهد داشت. نه اینکه فقط در حرف باشد و سخن... او در مقام عمل زهد داشت. در واقع بزرگ‌ترین ویژگی او این بود که مرد عمل بود... او در ادامه نیز دوباره از سرکشی علامه حکیمی به مناطق محروم و زاغه‌ها سخن گفت و اینکه این یکی از خصلت‌های پرنگ او بوده است و به سبب همین سرکشی‌ها، اشراف خوبی بر پیرامون و محیط پیرامونی خود داشت.

##### ● سه اصل ثابت در زندگی

علامه محمدرضا حکیمی

حسن ختام همایش نکوداشت علامه حکیمی با صحبت‌های آیت‌ا... سیدان همراه شد. او که به ادعان خودش از ابتدای دوران طلبگی علامه محمدرضا حکیمی تا انتهای عمرش با او انس و رفاقت داشته است، از این گفت که شخصیت مرحوم حکیمی دارای ابعاد مختلفی بوده است و پرداختن به‌طور شایسته به این ابعاد زمان زیادی می‌طلبد. با این حال، سیدان به اختصار از او و ویژگی‌های منحصر به فرد او چنین سخن گفت: «سه اصل در زندگی علامه محمدرضا حکیمی ثابت بود و بر این سه اصل اصرار بسیار داشت. اول اصرار بر ترویج تشیع و تثبیت ولایت‌خاندان رسالت<sup>(ع)</sup> که کتاب‌ها و آثار مختلف این‌عالم بزرگوار نیز مهر تأیید است بر توجه جدی او بر این موضوع. اصل دوم مسئله عدالت‌طلبی و توجه به قشر محروم در جامعه است، هم از این بابت که به این موضوع توجه داشتند و هم از این منظر که می‌شد این توجه و اهمیت را در بطن زندگی او مشاهده کرد. توجه او به این قشر ساده بود و کم‌نظیر. مسئله سومی که علامه حکیمی به شدت به آن توجه داشت بحث تفکیک بود، تفکیک بین دین‌و افکار بشری که هم‌خوانی و مناسبتی با دین ندارد. به عبارت دیگر تفکیک بین حقایق وحیانی و افکار بشری که سازگار با وحی نیست. او همیشه توصیه می‌کرد باید بین این دو مقوله تفکیک قائل شد، در غیر این صورت به هر دو جنبه از این موضوع ظلم می‌شود. اهمیت این مقوله در نظر علامه حکیمی به قدری بود که هر جا و هر مناسبتی بود این مسئله تفکیک را تذکر می‌دادند.



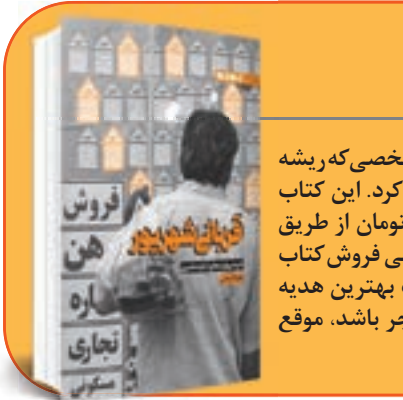
است که همه این‌ها در زیر مجموعه ادبیات آیینی قرار می‌گیرد. بنابراین، می‌توان گفت که مدح و مرثیه بخشی از ادبیات آیینی قلمداد می‌شود. رهبر انقلاب هم به صراحت به همین موضوع اشاره می‌کنند که «شعر آیینی فقط مسئله مدح و مرثیه نیست، مناجات هم جزو شعر آیینی است. برای اینکه مضمون مناجات را درست پیدا کنیم، بهترین مرجع، دعاهاست.»

با این نگاه که گستره مفهومی ادبیات آیینی را بزرگ‌تر بگیریم از آنچه برخی گمان می‌کنند، هم به گنجینه‌ای فریه‌تر دست پیدا می‌کنیم و هم امکان بهره‌گیری از مضامین متنوع برای سرایش ادبیات ویژه مدح و مرثیه فراهم می‌شود؛ به گونه‌ای که در پیوند این مضامین، مدح‌ها و مرثیه‌های ما نیز به لحاظ محتوایی غنی‌تر و عمیق‌تر می‌شود. این موضوع را در هفته‌های بعد دنبال خواهیم کرد.

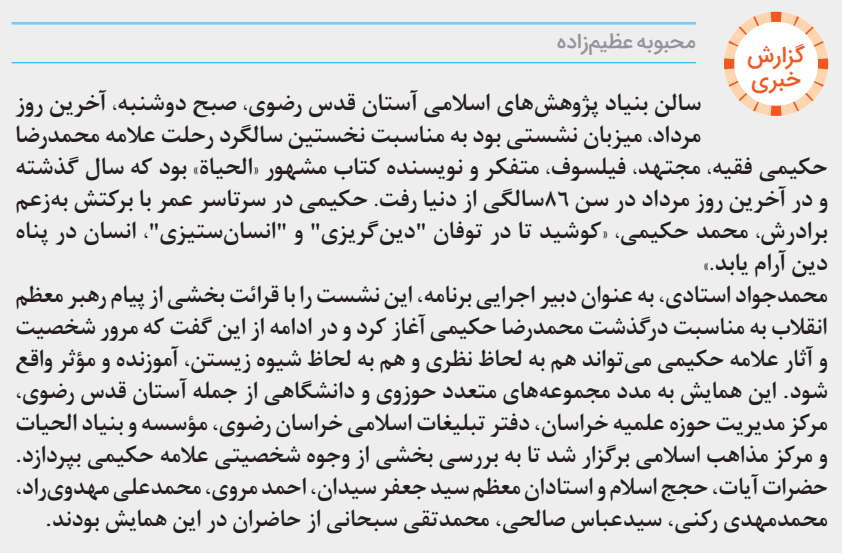
بیانات رهبر معظم انقلاب

در دیدار جمعی از شعرای آیینی، ۱۳۹۰/۰۳/۲۵

دیدار با شاعران در ماه رمضان، ۱۳۷۸/۰۶/۲۵



می‌شود در باره بعضی مسئله‌های شخصی که ریشه اجتماعی دارد. گفت‌وگوی گروهی کرد. این کتاب در ۱۶۰ صفحه و با قیمت ۵۰ هزار تومان از طریق کتاب‌فروشی‌ها و درگاه‌های اینترنتی فروش کتاب در دسترس است. شاید این کتاب بهترین هدیه مشاوران املاک به مؤجر و مستأجر باشد. موقع امضای اجاره‌نامه!



محبوبه عظیم‌زاده

گزارش خبری

سالن بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، صبح دوشنبه، آخرین روز مرداد، میزبان نشست‌ی بود به مناسبت نخستین سالگرد رحلت علامه محمدرضا حکیمی فقیه، مجتهد، فیلسوف، متفکر و نویسنده کتاب مشهور «الحیات»، بود که سال گذشته و در آخرین روز مرداد در سن ۸۶ سالگی از دنیا رفت. حکیمی در سرتاسر عمر با برکتش به‌زعم برادرش، محمد حکیمی، «کوشید تا در توفان "دین‌گریزی" و "انسان‌ستیزی"، انسان در پناه دین آرام یابد.»

محمّدجواد استادی، به عنوان دبیر اجرایی برنامه، این نشست را با قرائت بخشی از پیام رهبر معظم انقلاب به مناسبت درگذشت محمدرضا حکیمی آغاز کرد و در ادامه از این گفت که مرور شخصیت و آثار علامه حکیمی می‌تواند هم به لحاظ نظری و هم به لحاظ شیوه زیستن، آموخته و مؤثر واقع شود. این همایش به مدد مجموعه‌های متعدد حوزوی و دانشگاهی از جمله آستان قدس رضوی، مرکز مهربیت حوزه علمیه خراسان، دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی، مؤسسه و بنیاد الحیات و مرکز مذاهب اسلامی برگزار شد تا به بررسی بخشی از وجوه شخصیتی علامه حکیمی بپردازد. حضرات آیات، حجج اسلام و استادان معظم سید جعفر سیدان، احمد مروی، محمدعلی مهدوی‌راد، محمدمهدی رکنی، سیدعباس صالحی، محمدتقی سبحانی از حاضران در این همایش بودند.

● حکیمی که دین را برای انسان می‌خواست این گردهمایی با صحبت‌های دکتر محمدتقی سبحانی چنین آغاز شد: «در سوگ مردی نشست‌ایم که نبودنش هنوز باورمان نیست و اندیشه‌های او همچنان در ذهنمان طنین انداز است. او عدالت را گفت و زیست و رفت و ما را با مسئله‌های بزرگ‌تر از روزگار او باقی گذاشت. او رسالت‌های خویش را به‌انجام رساند و رسالت‌های دیگری را برای ما بر جای گذاشت. حکیمی بزرگ از دنیای کوچک‌ما گذشت. او دین را در معارف ناب آن می‌خواست. خطاهای دین‌فهمی را می‌شناخت و می‌پذیرفت. او دین را برای انسان می‌خواست. او خط صلح و سبز تشیع را تنها راه رستگاری می‌دانست و رهروان اصیل آن را بهترین الگوهای رفتن و رسیدن و شدن می‌دانست. در اینجا جمع شده‌ایم تا راه و روش‌های علامه و فراز و فرود شخصیت او را از زبان کسانی که بیشتر و پیش‌تر با او بوده‌اند، بشناسیم.»

##### ● مؤلفه‌های روشن‌فکری

علامه حکیمی چیست؟

سید عباس صالحی، نماینده رهبر معظم انقلاب در مؤسسه اطلاعات و رئیس این مؤسسه، اولین فردی بود که در این همایش به ایراد سخن پرداخت و ضمن گرمای‌داشت یاد و خاطره این‌عالم بزرگ صحبت‌های خود را چنین آغاز کرد: «حکیمی مثل هیچ‌کس نبود. منحصر به‌فرد بود. اگر بخواهیم توصیف کنم خود بود و خود. حداقل من برای او مشابهی نمی‌بینم. ویژگی‌های منحصر به‌فردی داشت. محقق بود و مصلح. او ده‌ها هزار کتاب را خواند و مرور کرد و با کتاب و مطالعه، انس زیادی داشت و از آن طرف، یک مصلح پرشور بود و از دهه‌های اول حیات علمی و اجتماعی‌اش، ترکیب این ویژگی‌ها را داشت.» او در ادامه صحبت‌هایش بر یکی از ویژگی‌های علامه حکیمی تأمل و توقف بیشتری داشت و آن «تلفیق روشن‌فکری و دین‌داری، بلکه در درجه‌ای بالاتر سوز دینی بود.» او گفت: «علامه محمدرضا حکیمی از چندین مؤلفه روشن‌فکری مدرن برخوردار بود که هر کدام از آن‌ها می‌تواند عاملی باشد برای فاصله گرفتن از دین‌داری، اما در عین حال به شدت سوزمند دین و دیانت بود.» وزیر سابق فرهنگ و ارشاد اسلامی در ادامه صحبت‌های خود مؤلفه‌های روشن‌فکری علامه حکیمی را برشمرد و چنین گفت: «گستره و تنوع



## آیا ادبیات آیینی فقط مدح و مرثیه است؟

مقوله پرداخته شود، با این حال، اگر مفهوم ادبیات آیینی را فراتر از این بدانیم، به سرمایه‌ای عظیم روبه‌رو خواهیم بود که در پیوند با مناسبت‌های مذهبی سرشارتر و پربرتری می‌شود. مقام معظم رهبری نیز که بارها درباره ادبیات و شعر و هنر بیانات ارزشمندی داشته‌اند، شعر آیینی (شعر مذهبی) را از بهترین عرصه‌ها می‌دانند و می‌فرمایند: «این شعری که شما اسمش را شعر آیینی گذاشتید و نام‌گذاری نامناسبی هم نیست - حالا شما شعر مذهبی را به نام شعر آیینی معرفی می‌کنید، عیبی ندارد - جزو بهترین عرصه‌های که بار بردن قریحه‌خداداد شعر و این موهبت بزرگ است... اگر بناست شعر محتوایی داشته باشد، بهترین محتواها همین



زورنهامه نگار و محضرش ویراستاری

محتوای شعر دینی و شعر مذهبی است با عرض وسیع و گسترده‌ای که دارد.» این گسترده‌گی را هم این گونه می‌بینند که «یک بخش مهمی از شعر آیینی ما می‌تواند متوجه مسائل عرفانی و معنوی بشود. و این هم یک دریای عظیمی است. شعر مولوی را شما ببینید. اگر فرض کنید کسی به دیوان شمس به خاطر زبان مخصوص و حالت مخصوص دسترسی نداشته باشد که خیلی از ماها دسترسی نداریم و اگر آن را کسی یک قدری دوردست بداند، مثنوی، مثنوی، که خودش می‌گوید: و هو اصول اصول الدین. واقعاً اعتقاد من هم همین است.» به واقع گنجینه ادبیات فارسی و متون نظم‌کهن ماسرشار از موضوع‌های اخلاقی، دینی و معنوی

## قربانی شهریور به چاپ دوم رسید

مصائب اجاره‌نشینی قربان تعداد زیادی از مردم را گرفته است. اما هر کس فکر می‌کند بار این سختی و مصیبت را باید به تنهایی و شخصی به دوش بکشد. قربانی شهریور، هر چند ۲۱ خرده‌روایت از این ماجرا را کنار هم جمع کرده است. اما این رنگین‌کمان مثالی برای یک گفت و شنید جمعی درباره این مسئله پیچیده است و بیانگر اینکه

کتاب، قربانی شهریور، که زیر عنوان خرده‌روایت‌های اجاره‌نشینی را به همراه دارد به چاپ دوم رسید. این اثر زهرا کاردانی، نویسنده مشهوری، که اواخر سال ۱۴۰۰ توسط نشر جام جم، وارد بازار نشر شد، روایت‌هایی را از صاحب‌خانه‌ها، مستأجران و املاک‌ها با محوریت زندگی اجاره‌نشینی در اختیار مخاطب قرار می‌دهد.

پشت ویرترین